

UDK:393.94(497.5 Vinodol)

UDK:398.9(497.5 Vinodol)

Katica Barbarić, u mirovini,
istražuje etnološku baštinu Vinodola, Grižane

NEKOLIKO PRILOGA IZ VINODOLSKE PUČKE TRADICIJE (narikovani i kružak)

Sažetak

Autorica je svojom grižanskom čakavštinom napisala tri priloga iz pučke tradicije vinodolskog kraja, pojmovno šireg od današnjeg geografskog pojma Vinodolske doline. Stari običaj oplakivanja i naricanja, *narikonani*, za umrlim u prošlosti je bio uobičajen po cijelom Vinodolu. Glasno su naricale samo žene, podjednako starije i mlađe. Naricale su članice obitelji, ali isto i susjede koje su izgubile blisku osobu. U članku donosi dva primjera naricanja za pokojnim mužem. Drugi prilog govori o vrsti voštane svijeće, koja je bila vrlo dugačka i namatala se u pravokutan oblik. Redovno se nosila na blagoslov, a žene su ju uvijek imale uz sebe.

Ključne riječi

naricanje, Vinodol, voštana svijeća *kružak*, mudre izreke

Narikovani za mrtvin va Vinodolu

Glasno oplakivani je bil normalni izražaj velike tugi i boli. Bez obzira na leta umrloga, tuga i žalost izražavane su glasnin oplakivanin. Sićan se vrimenta Dugog sveckoga rata kad bi na nosilih prnesli poginulog va pržatorij na groblju. Kakovi su to bili jauki, izraz očaja, vele tugi i mržnje prema ubojican. Va toj boli sudjelovali su si, posebno najbliži, rodbina i susedi, ko i divojki ke su ostale bez svog voljenog. Tužni su to bili oproštaji, ki su ostali urizani za celi život. Ne more se zaboravit rastanki dice, ženi, roditelji, braće ili divojki, ka se teška srca oprašala s voljenin mladićen. Posebno je bilo potresno narikovani kad se škrinja s mrtvin zatvarala pokrovon ki se zabijal čavli. Kad se mrtvoga

odneslo s kuće, za njen se prolela blagoslovljena voda, kun se škropil dok je ležal na odru i otvorile bi se poneštre va kamari kadi je mrtvi ležal.

Dica su bila siročad kad bi ostala bez oca, hranitelja. Moj ded poginul je va Prvon sveckon ratu, pa je moja mat, kako mi je pripovidala, nosila črnu robu se četiri leta osnovne škole. Kad su druga đica pivala i tancala ona bi stala po strani, koda su si morali vidit da je ona sirota bez oca. To su situacije ke ljude obilježavaju za celi život, ali eto, tad je to tako bilo. Ženi su za mužen nosile črnu robu, čninu, celi život. Tako va črnu prošle su i same na drugi svit.

Kroz narikovani izražaval se celi život, slival se ko melodija z riče va rič, i tako tužna srca, vlažnin licen od suz, va ta teška vrimenta oprastali su se naši stariji glasno zgovarajuć svoju muku i bol. Navest ću samo nekuliko primeri kako se narikovalo:

Vrata od dvora

Mili moj, zač si ostavil mene i dicu?
Ča ću z dičinun sama bez njihova oca?
Nemoj trdo spat, probudi se!
Kuća je pusta bez oca, bez tebe mužu moj.
Tvoje nasmeto lice bit će nan zavavik pred očmi.
Anđele moj, dobro moje.
Ljubavi jedina, neću te nikad prežalit i zaboravit.
Se moje veselje i radost prošlo je s tobun va grob.
Pozdravi sih naših kih ćeš nać na drugon svitu ki su pasali zavavik.

Ne more se to se napisat ča se sega izgovorelo va tin tužnimi trenutki. Dadas je ponašani naroda drkčije. Tuga i osjećaji drže se više va sebi. Nestali su vapaji i jaukani, ali tiha tuga va srcu ništa manje ne boli. Narikovani je bilo uobičajeno, a kad se ni naglas plakalo reklo bi se: Nisu ili suzu spustili i nisu ni riče rekli za pokojnin.

Ova naš kraj kroz si pasani viki bil je izložen stradanju mladosti, ka je bila va sih mogućih rati, pa je i običaj naricanja bil uobičajen va sih mestu. Ovdi se

teško živelo kroz stalnu borbu za opstanak. Delala su se teška dela, po kavah kadi je dosti mladih ljudi stradalo, a delalo se i na štrikah i po drugin teškin delih, doma i po svitu. Bilo je puno rastanki za vavik, ali se živelo va nadi da će se nać na drugon svitu.

Naši ljudi umirali su na sih delih svita i svoju mladost ostavljali dugo od svojih najmilijih. Kroz naricani pokazivala se tuga i bol familije, pa se spominjalo i onih ki su ranije umrli, kako bi se pokazalo ča je se familija pretrpela bez njih i s kuliko je muki prolazila kroz život:

Muž moj, tugo moja.
Ajme meni ča si me ostavil,
ostala san sirota bez tebe.
Tugo moja ki će mene pazit.
Žalosti moja vela, mužu moj.
Poć ću za tobun va grob, gospodaru naš.
Ovu tugu neću preživit, brzo ću poć za tobun.
Dobro moje, mužu moj, takovu dobrotu neću moć preželit.
Voli su ostali va štali, ča ću jedna š njimi?
Ki bi mi rekal da ćeš umrit.
Mužu moj, spravljali smo se va goru.
Nikad već s tobun neću besedi progovorit.
Srce si mi rasparal, mužu moj i plakat ću za tobun dok buden živa.
Si znadu kako si dobar, duša će ti va raju završit.
Ni vola s korbačen nisi mogal udit.
Dragosti moja, dobroto moja, si plaćemo za tobun.
Sin ćeš nan falit. Bog. Bog zavavik!

Narikovani je trajalo od kuće do groba. Ni narikovala samo žena nego i cela familija, rodbina i susedi.

Kružak

Svića nas sih na svoj način prati va životu, pa želin nič napisat i o našoj narodnoj svići, ke nažalost više nigdir ni za kupit, a prije se bez nje ni va kući moglo bit.

Voščena svića od pravog voska, žuta ko cekin, lipo tanko spredena oko stinja, na kvadrato zamotana, jedan red motan na jedan kraj, a drugi red obratno, na drugi kraj. To je naša tradicijska svića ku zovemo *kružak*. Va niki mestu zovu ju i *ručica* i *smotak*.

Saka kuća imela je kružak, vavik pripravan da bude pri ruki, po noći za poč po kući ili pod blago, a va bolesti palila se za zdravi. Obavezno je bil blagoslovljen i to ne samo jedanput, nego se nosil na si blagoslovi dok se ni potrošil. Blagoslovil se za Svičnicu, Vazam i va sih drugih prilikah. Veličina sviće je od pet do petnajst metri navitka, težine od 20 do 50 dek. Kružak je naredan za nosit va žepu, pa su naše stare matere va svon krilu, kadi su imele žep, nosile ga na mašu za žive i mrtve. Palil se va srići i va tugi ko zadnja utjeha i nada.

Takove sviće va Crikvenici je delal Ivan Matejčić – *Paril*. Njegov vnuk Slavko Matejčić rekal mi je kako je to bil njegov nono. Svića se delala ručno. Namatala se na dvi kola, a topljeni vosak bil je va bubnju. Stinj je hodil kroz vosak do određene debljine. Ta *cima* (nit sviće) dužine sviće držala se va teploj vodi i pomalo, pažljivo namatala va drveni kvadrati model. Velika majstorska umičnost udelala je posebno lipo namotanu sviću, va celoj duljini jednako spredenu ko debela nit špažića.

Kružak – blagoslovljena svića

Ostatak sviće ča je na slici star je više od šezdeset let. Samo Bog zna kuliko je put blagoslovljena. Komadić odrizane sviće, *kružka*, dala mi je nona 1958. leta da iman blagoslov kraj sebe, koga još vavik čuvan ko svetinju.

Kružak se palil na mašah za mrtve (*mrljicah*), četiri nedilje došašća pred Božić na sako j prvoj maši rano jutro, prilikun zadnje pomasti bolesniku, kada je ki umiral i poli blagoslova kuć. Moremo reć da je kružak pratil ljude kroz celi život se do smrti.

Zadovoljna san ča iman sačuvan del sviće, kružka, koga čuvan ko dragu uspomenu i tradiciju ka je ovdi poli nas va griško-belgradskon kraju bila prihvaćena ko amajlija sake kuće. Danas je to uspomena na pasano vrime, kad puno toga još ni bilo ča imamo danas.

Razmišljala san o ton da bi se kružak i danas mogal delat ko suvenir ovoga kraja Čuval je od zla, bil je svitlo va životu i kući za celu familiju.

(Grižani, 29. siječnja 2007.)

Rječnik lokalnih izraza

čīma – nit

kružāk – tanka voštana svijeća namotana u obliku kocke

kūliko – koliko

māša – misa

narēdān – spretan

nīč – nešto

nīgdīr – nigdje

nono, nona – djed, baka

sī – svi, sve

sīh – svih

srīća – sreća

stīnj – stijenj

sviĉā – svijeća

špāžīc – tanka špaga, špagica

tēplā – topla

umīcnōst – umješnost, spretnost

vā – u

Vazām – Uskrs

vōščena – voštana

vnūk – unuk

Summary

*Katica Barbarić, Grižane, retired,
Research of the ethnological heritage of Vinodol*

SEVERAL ADDITIONS FROM THE FOLK TRADITIONS OF VINODOL

- wailing, candle circles and wise expressions

The author, in her own Grižane chakavian dialect, writes three articles from the popular traditions of the Vinodol region, conceptually wider than today's geographical term of the Vinodol valley. The old customs of lamenting and wailing, wailers, for the dead in the past were common throughout Vinodol. Women, both old and young would sometimes wail loudly. Members of the family, who have lost loved ones, as well as the neighbours, would wail. The article provides two examples of wailing for husbands. The second part of the article is about the types of wax candles, which were very long and shaped into a rectangular form. They are worn at a blessing and the women always had them with them.

Keywords

Wailing, Vinodol, candle circles, wise expressions